

تحلیل گفتمان ادبی متون داستانی فارسی معاصر بر اساس مؤلفه وجه در فرانش بینافردی از منظر زبان‌شناختی: رویکرد دستور نقش‌گرای هلیدی و متیسن (۲۰۱۴)

سید عباس نوابی سهی (نویسنده مسئول)

دانشجوی دکتری زبان‌شناسی همگانی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب

abbasnavabisohi@gmail.com

دکتر احمد محسنی

دانشیار گروه آموزش زبان انگلیس

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب

amohseni1328@gmail.com

چکیده

بیشتر متون داستانی کوتاه فارسی معاصر از جنبه‌های مختلف سبکی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. با وجود این، در این بررسی‌ها در سطح بند، نه تنها معانی بینافردی و بیش از صورت‌زبانی بلکه جنسیت نویسندگان نیز در خلق این معانی مغفول مانده است. در نتیجه این امر باعث شده است تا تحلیل درست و خوانش کاملی از این متون حاصل نشود. لذا هدف این تحقیق در وهله اول کشف، توصیف و تحلیل و شیوه‌بازنمایی معانی بینافردی و بیش از صورت‌زبانی بند‌های متن داستانی شامل سه قطره خون، شهری چون بهشت، سمنوپزان، عروسک چینی من، آینه و دو روز با محاسبه فراوانی و میانگین درصد فراوانی هر داستان با توجه به فرانش بینافردی بر اساس مؤلفه وجه شامل انواع وجه، کنش‌های گفتاری و نوع محصول بوده است. در وهله دوم، هدف تعیین نقش عامل جنسیت در انتخاب این عناصر زبانی از طریق مقایسه داده‌های زبانی دو جنسیت در متن داستانی فارسی با رویکرد دستور نقش‌گرای هلیدی و متیسن (۲۰۱۴) بوده است. نتایج حاصل نشان داده است که نویسندگان این متون داستانی برای ایجاد و حفظ تعامل بینافردی و پیام بیش از صورت‌زبانی از وجه خبری برای عرضه اطلاعات بعنوان وجه غالب استفاده کرده‌اند. از لحاظ جنسیت نویسندگان زن بیشتر از وجه خبری و پرسشی برای عرضه و تقاضای اطلاعات و تعامل بیشتر اما نویسندگان مرد بیشتر از وجه التزامی و امری برای ایجاد تردید در اطلاعات ارائه شده و درخواست کالا و خدمات استفاده کرده‌اند.

کلیدواژه‌ها: فرانش بینافردی، وجه، واژگان دستور، متون داستانی، جنسیت.

۱. مقدمه

متون نوشتاری به لحاظ سبکی با استفاده از انگاره صورت‌گرایی^۱ با توجه به صورت‌های نحوی و ساخت واژگی زیبا و آهنگین خلق شده از جانب نویسندگان بدون در نظر گرفتن معانی حاصل از صورت‌های زبانی در بافت گفتمان مورد تجزیه و تحلیل و ارزیابی قرار گرفته است و ضعف و قوت نویسندگان در حفظ و تناسب زیبایی ساختاری و وزنی جملات و واژه‌ها با استفاده از ابزار تکرار در متون نوشتاری از ابتدا تا انتهای اثر نشان داده شده است. با وجود این، انگاره صورت‌گرایی ناتوان از محک زدن و دست‌یابی به لایه‌های درونی‌تر معنی که همان معانی کاربردشناختی، نقشی و بیش از صورت‌زبانی است که در بافت گفتمانی^۲ از طریق ایجاد تعامل و حفظ رابطه با خواننده خلق می‌شوند و دیدگاه‌های نویسندگان را نسبت به موضوعات مختلف بیان می‌کنند و در نتیجه رفتار خوانندگان را تحت تأثیر قرار می‌دهند. نخستین آرای منسجم درباره تحلیل گفتمانی ادبیات متعلق به پرات (Pratt) است. وی با توجه به دیدگاه آستین

^۱ formalism

^۲ discourse

درباره کنش های گفتاری مدعی شد که ادبیات را نمی توان بطور مطلق محصولی از نقش ادبی زبان دانست و نقش ادبی را باید در تقابل با دیگر نقش های زبان قرار داد. به اعتقاد پرات، ادبیات را باید به عنوان فعالیتی زبانی و وابسته به بافت موقعیتی اش تحلیل کرد. فالر (Fowler) از جمله مهمترین چهره هایی است که تحلیل گفتمانی ادبیات را با توجه به نظریه نقش گرای هلیدی مطرح می سازد (صفوی، ۱۳۹۴: ۱۳۷). زبانشناسی نقشگرا برخلاف ادبیات صورتگرا معنی یا نقش را که در بافت کاربردی و گفتمانی خلق می شود مقدم بر صورت می شمارد. بعلاوه اوج این نقشگرایی در انگاره دستور نقشگرای نظام مند هلیدی^۱ و متیسن (۲۰۱۴) متبلور است که مورد استناد این پژوهش است. از دیدگاه هلیدی و متیسن، هر متنی، خواه گفتاری، خواه نوشتاری، معنا و مفهوم خود را در بافت کاربردی و گفتمانی باز می یابد. گرچه ویژگی های بنیادی معنا در دستور نقشگرایی، همان ویژگی های محتویات نقشی هستند و همه زبان ها بر اساس سه فرانش بنیادی اندیشگانی^۲، بینافردی^۳ و متنی^۴ در ساختار بندسازماندهی می شوند، تمرکز این پژوهش منحصر بر تحلیل معانی در بافت بر اساس دستور و معانی بینافردی است زیرا این دستور حاوی مجموعه ای از منابع است که معانی کاربرد شناختی، گفتمانی و پیام بیش از صورت زبانی متون را که در بافت گفتمانی در نتیجه تعامل میان گوینده و شنونده خلق شوند آشکار می کند. از این رو این پژوهش به توصیف و تحلیل یک پیکره شش عضوی از متون داستانی فارسی معاصر برای استخراج معانی بینافردی و مقایسه این متون به لحاظ جنسیت پرداخته است. بنابراین، مقاله حاضر در چهار بخش پیشینه پژوهش، چارچوب نظری و روش شناسی، توصیف و تحلیل و بحث و نتیجه گیری به بررسی مسئله تحقیق، ارائه آمار کمی از لحاظ تعداد و درصد فراوانی عناصر بینافردی و تحلیل شش متن فارسی معاصر پرداخت و به دو سوال اساسی این پژوهش پاسخ داد:

۱- وجه در زبان فارسی در قالب انگاره دستور نقشگرا چه جنبه هایی از معنی بینافردی نهفته در بند را در متون داستانی برای خواننده بر ملا می کند؟

۲- نویسندگان شش داستان منتخب در این پژوهش با جنسیت مختلف چگونه میزان متفاوتی از متغیرهای بینافردی را در اثر خود استفاده کرده اند؟

دهمین همایش ملی پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی - دی ۱۳۹۹

۲. پیشینه پژوهش

در سال های اخیر آثار بسیار زیادی از سوی زبانشناسان نقشگرا در زمینه فرانش های اندیشگانی، بینافردی و متنی منتشر شده است که در ارتباط با تحقیق حاضر در زمینه فرانش بینافردی و جنسیت می توان به موارد زیر اشاره کرد: علائی (۱۳۸۸) به بررسی چهل صفحه اول سه کتاب از کتابهای علوم انسانی سازمان سمت بر اساس فرانش بینافردی در حوزه وجه با رویکرد نقش گرایی نظام مند هلیدی پرداخته است و با ارائه آمار نشان داده است که وجه غالب در این متون درسی وجه خبری است و نتیجه گرفته است که استفاده زیاد از وجه خبری به دلیل یک سویه بودن تعامل باعث ناکارآمدی انتقال مفاهیم می شود.

سراج (۱۳۹۳) با بررسی چهار صد بند در ده متن داستانی از نویسندگان زن ایرانی به بررسی سیر تحول گفتمان زنانه در پنج دهه از اواخر دهه چهل تا اواسط ده هشتاد در چارچوب دستور نقش گرای هلیدی در فرانش بینافردی بر اساس مولفه وجه به شناسایی انواع وجه بند شامل شش وجه (خبری، پرسشی، امری، التزامی، آرزویی، دعایی، و عاطفی) و شمارش و محاسبه درصد هریک از وجه ها در ده متن داستانی پرداخته است و با ارائه آمار کمی نتیجه گرفته است که از نظر تحول در کاربرد انواع وجه، وجه دعایی، عاطفی و التزامی در آثار نویسندگان تا پایان دهه ۶۰ بیشتر از دهه ۷۰ و ۸۰ است. در آثار داستانی دهه ۷۰ به بعد وجه خبری و پرسشی از فراوانی بالایی برخوردار است.

¹ systemic functional grammar

² ideational metafunction

³ interpersonal

⁴ textual

عراقی و شایق (Araghi & shayegh, 2011) در چارچوب دستور نقش‌گرای هیلیدی به تجزیه و تحلیل گفتار شفاهی یک پیکره ۳۲۸۸ بندی از تعاملات دانش آموزان دختر و پسر با معلم در بافت کلاسی می‌پردازند. ابتدا با توجه به انواع وجه که یکی از منبع دستورفرانش بینافردی است بندها به دو بخش فاعل و عنصر خود ایستا تقسیم شدند. سپس بندها با توجه به انواع وجه از یکدیگر تفکیک شدند و داده‌های آماری توصیف و تحلیل شدند. یافته‌های این تحقیق نشان داد که وجه غالب در این پیکره وجه خبری است که هر دو جنسیت از آن همراه با فاعل سوم شخص مفرد استفاده کرده‌اند. بنابر این فرایند تبادل معنی یک سویه و ناقص است.

آیولا (Ayoola, 2013) به بررسی چند آگهی تبلیغات انتخاباتی از دو حزب سیاسی در روزنامه های نیجریه از دیدگاه بینافردی می‌پردازد و نشان می‌دهد که زبان چگونه برای ایجاد تداوم رابطه و تعامل با خواننده مورد استفاده قرار می‌گیرد. وی نشان داده است که یک تناظر یک به یک میان ساخت واژگان - دستور و معنی بینافردی همیشه وجود ندارد و گویندگان در تبلیغات سیاسی دیدگاه‌ها و نظرات خود را به طور پنهان و نه از طریق بکارگیری عملگرهای وجهی بلکه از طریق ساخت های واژگانی بیان می‌کنند.

فوریسمان هلو (Forisman Hulu, 2019) در چارچوب دستور نقش‌گرا به کشف مؤلفه های فرانش بینافردی در سخنرانی مارتین لوتر کینگ با روش کیفی می‌پردازد. براساس نتایج بدست آمده معلوم شد که لوتر کینگ در میان راهبردهای گفتمانی بینافردی مؤلفه وجه جایگاه نخست را داشت و در میان سه وجه خبری، پرسشی و امری، وجه غالب، وجه خبری، دوم وجه امری و سوم وجه پرسشی بود. غالب بودن وجه خبری نشان داد که سخنرانی مارتین کینگ یک سخنرانی اطلاعی بود و جایگاه مارتین بعنوان سخنران مردی بود که اطلاعات زیادی داشت که آن را ارائه کرد.

محمد ریحان بوستام (Mohammad Rayhan Bustam, 2020) به تحلیل گفتمان پیکره سخنرانی دونالد ترامپ شامل (۶۵ جمله و ۱۰۱ بند) در چارچوب نظری دستور نقش‌گرا با استفاده از مؤلفه های وجه، وجهیت، ضمائر شخصی، و زمان در فرانش بینافردی پرداخته است. اهداف تحقیق بوستام کشف راهبردهای زبانی ترامپ در این سخنرانی برای تعامل با مخاطبین از طریق تحلیل فرانش بینافردی و بازنمایی آن‌ها با روش کیفی بود. براساس نتایج بدست آمده معلوم شد که ترامپ در بخش وجه ترامپ از راهبرد وجه خبری بعنوان وجه غالب استفاده کرده است چونکه می‌خواسته اطلاعاتی را بدهد و خدماتی را طلب کند و فقط در دو مورد از وجه امری با let's در سخنرانی اش برای ایجاد رابطه نزدیک و کاهش فاصله با مخاطب استفاده کرده است.

رابین لیکاف (Robin Lakoff, 1973) از جمله نخستین کسانی که در زمینه تفاوت جنسیتی در سبک گفتاری کار کرده است. لیکاف یک سیاق برای زنان شناسایی کرد و با آن ادعا کرد که زنان موضع ضعف خود را در جامعه حفظ می‌کنند. او ادعا کرد که زنان از صورت های زبانی پرسشی ضمیمه استفاده می‌کنند که بازتاب نقش زیر دست بودن آنهاست. از دیگر صورت های زبانی می‌توان به بندهای امری مؤدبانه و پیشنهاد اشاره کرد.

رضویان و احمدی (۱۳۹۵) بر اساس دستور نقش‌گرا به بررسی نقش جنسیت نویسنده در ارائه جزئیات در داستان از منظر فرانش اندیشگانی با بررسی دو داستان «تبله شکسته» نوشته سیمین دانشور و داستان «همان طور که بود» نوشته جعفر مدرس صادق پرداخته‌اند و با ارائه آمار کمی نشان داده‌اند که افزوده های حاشیه ای در داستان نویسنده زن بیشتر از نویسنده مرد است اما تنوع این افزوده ها در داستان نویسنده مرد بیشتر است.

آکاوگ بتو و کوک پوسی (Akogbeto & Koukpossi, 2015) در ارتباط با بازنمایی رفتار زبانی جنس مذکر و مونث، با تجزیه و تحلیل فرایندهای مادی، ذهنی و رابطه‌ای داستان شیر و جواهر در چارچوب زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام مند و تحلیل انتقادی گفتمان^۱ نشان دادند که مردان به‌عنوان حاکمان فضای عمومی همچون (رئیس و معلم) معرفی شده‌اند و کنشگرهای واقعی هستند و زنان به‌عنوان کنش پذیر، هدف، یا ذینفع کنش های مردان هستند. این تحقیق

¹ Critical discourse analysis

بیشتر موقعیت زنان و جایگاه اجتماعی آن‌ها را در برابر مردان بررسی می‌کند و کمتر به مقایسه‌ی رفتار زبانی مردان و زنان و عناصر زبانی مورد استفاده و میزان آن از منظر فرانتش بینافردی می‌پردازد. تمامی تحقیقات فوق، پیکره‌های مورد مطالعه را به روش کمی یا کیفی و کمتر کمی-کیفی بررسی کرده‌اند و موضوع مورد بررسی آن‌ها نیز فرانتش‌ها یا جنسیت بوده‌اند. بعلاوه پیکره‌های مورد بررسی آن‌ها در اکثر موارد بسیار محدود بوده است. اما هیچیک از آن‌ها بر اساس چهار متغیر مذکور که تحقیق حاضر آن‌ها را در پیکره وسیع تر بکار گرفته است بررسی نشده‌اند.

۳- چارچوب نظری و روش شناسی

هدف از این بخش ارائه تعاریف و مفاهیم اساسی مرتبط با تحقیق حاضر در دستور نقش‌گرایی نظام مند هلیدی و متیسن (۲۰۱۴) تحت عنوان مبانی نظری و ارائه روش تحقیق با عنوان روش شناسی تحقیق می‌باشد. از این رو، در بخش مبانی نظری ابتدا فرانتش‌ها بطور کلی و در بخش فرانتش بینافردی، وجه بطور خاص و سپس جنسیت معرفی شود. در بخش روش شناسی، روش تحقیق، مراحل تحقیق و ابزارهای گردآوری اطلاعات ارائه می‌شود.

۳-۱ مبانی نظری

در دستور نقش‌گرایی نظام مند هلیدی، معنا اولین بخش سازنده نظام زبان است و متشکل از سه نوع اطلاعات معنایی است که بصورت سه فرانتش اندیشگانی، بینافردی و متنی بازنمایی می‌شود. از لحاظ اندیشگانی زبان برای بیان تجربیات ما از جهان بیرون و درون به کار می‌رود. از لحاظ بینافردی زبان منبعی برای تعامل میان گوینده و شنونده است. از لحاظ بافتی، زبان منبعی برای خلق و ارائه متن به عنوان یک شیوه توانمندسازی اندیشه و تعامل است. بنابر این، فرانتش‌ها ساختارهای مختلف این دستور را در هم می‌آمیزند و یک کل واحد را می‌سازند. این کل واحد بند^۱ نامیده می‌شود. بنابر این، در دستور نقش‌گرایی نظام مند واحد اصلی تجزیه و تحلیل بند در نظر گرفته می‌شود (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴، ۸۸). در این رویکرد، بافت موقعیتی بالاترین جایگاه را در بررسی نظام زبان دارد اما جزء سازنده نظام زبان نیست. بافت موقعیتی (یا همان عالم بیرون و عالم درون) را سه مولفه بافتی تشکیل می‌دهند: موضوع سخن (فرا نقش تجربی)، عاملان سخن (فرا نقش بینافردی) و شیوه بیان (فرانتش متنی) (دبیر مقدم، ۱۳۹۵: ۳۷).

آنچه در این تحقیق اساس کار نگارنده قرار گرفته است فرانتش بینافردی است. این فرانتش در رویکرد زبان‌شناسی نقش‌گرا به تعامل میان گوینده و شنونده از طریق ابزاروجه می‌پردازد. بند در معنی بینافردی اش به معنی "مبادله"^۲ است. معانی بینافردی در بند از طریق یک نظام دستوری به نام نظام وجه^۳ تفسیر می‌شود و به بند ویژگی یک رویداد تعاملی^۴ را می‌دهد که گوینده و شنونده در آن دخیل هستند. یا گوینده چیزی را به شنونده می‌دهد مثلاً یک تکه خبر بطور مثال: (1) Boof keeps scaring me. و یا گوینده چیزی را از شنونده طلب می‌کند مانند: (2) When has Boof bit YOU? عرضه^۵ یا دادن به معنی "دعوت به دریافت" و تقاضا^۶ به معنی "دعوت به دادن" است و این یعنی تعامل میان گوینده و شنونده (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴: ۱۳۴). بنابر این، در یک رویداد تعاملی گوینده نقشی را اختیار می‌کند و در ضمن نقش مکملی را به شنونده محول می‌کند. اساسی‌ترین این نقش‌ها عرضه و تقاضا است. همینطور در این رویداد تعاملی محصولی نیز مبادله می‌شود. این محصول می‌تواند از جنس اطلاعات^۷ یا از جنس کالا و خدمات^۸ باشد. بنابر این در یک رویداد تعاملی چهار نقش را برای گفتار بطور بنیادی می‌توان در نظر گرفت: پیشنهاد، فرمان، خبر و

¹ clause

² exchange

³ Mood system

⁴ Interactive event

⁵ giving

⁶ demanding

⁷ information

⁸ goods & services

پرسش. هر یک از این نقش‌ها به نوبه خود با مجموعه‌ای از پاسخ‌های مطلوب می‌آیند: قبول یک دعوت، انجام یک فرمان، دریافت یک خبر و پاسخ به یک پرسش. بعلاوه این نقش‌های گفتاری در چهار نوع ساختار وجه خبری، التزامی، پرسشی و امری بکار گرفته می‌شود (همان، ۱۳۵). با وجود این، همیشه یک رابطه یک به یک میان نقش‌های گفتاری و انتخاب وجه وجود ندارد. بطور مثال نقش گفتاری پیشنهاد می‌تواند از طریق وجه خبری، پرسشی یا امری باز نمایی شود (همان، ۲۴۷). عبارت دیگر، هرگاه میان یک ساختار و یک نقش رابطه غیر مستقیم وجود داشته باشد، ما کنش گفتاری غیر مستقیم داریم (بول، ۱۹۹۶: ۵۵). این انتخاب‌های بینافردی از میان عناصر وجه بطور مستقیم یا غیر مستقیم و واژگان متناسب با آن از جانب نویسنده به منظور ایجاد و حفظ تعامل با خواننده برای مبادله موفقیت آمیز اطلاعات و کالا و خدمات می‌باشد. بعلاوه اعمال گزینش‌های صحیح واژگان - دستوره دو قطب یک پیوستار واحد هستند (هلیدی و متین، ۲۰۱۴: ۲۴) منتهی به ایجاد معانی متنوع بیش از صورت زبانی و مهمی می‌شود که می‌تواند بر تعامل میان گوینده و شنونده در یک ارتباط تأثیر بگذارد.

در سال‌های اخیر علاقه فزاینده‌ای به تفاوت رفتار زبانی میان زنان و مردان دیده می‌شود. به همین دلیل پژوهش حاضر بر آن شد تا با توجه به مؤلفه وجه بر اساس فرانش بینافردی در پیکره این پژوهش مقایسه‌ای میان آثار نویسندگان زن و مرد انجام دهد تا معلوم کند این نویسندگان چگونه میزان متفاوتی از مؤلفه وجه را در خلق متون داستانی خود بکار گرفته‌اند.

۲-۳ روش شناسی

در این پژوهش پیکره‌ای از شش متن داستانی فارسی از نویسندگان معاصر ایرانی بر مخاطب شامل سه قطره خون (صادق هدایت ۱۳۱۱)، شهری چون بهشت (سیمین دانشور ۱۳۴۰)، سمنوپزان (جلال آل احمد ۱۳۴۲)، آینه (محمود دولت آبادی ۱۳۴۷)، عروسک چینی من (هوشنگ گلشیری ۱۳۵۱)، دو روز (فریبا وفی) با روش توصیفی تحلیلی که نوعی تحقیق اکتشافی است و پایه و اساس سایر انواع تحقیقات در روش تحقیق است (آقاگل زاده، ۱۳۹۵: ۴۵) صورت گرفته است. واحد اصلی تجزیه و تحلیل در این تحقیق بند است و ابزار اصلی این تحقیق یک نوع داده تحلیل بر اساس مؤلفه وجه در فرانش شامل سه بخش است: انواع وجه (خبری، پرسشی، التزامی و امری)، کنش گفتاری (مستقیم و غیر مستقیم)، نوع نقش (عرضه و تقاضا) و نوع محصول (اطلاعات، کالا و خدمات). این تحقیق با استفاده از دستور بینافردی که اساس آن را وجه تشکیل می‌دهد متون داستانی را ابتدا در بخش توصیف و تحلیل داده‌ها مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد و سپس در بخش بحث و نتیجه‌گیری، توصیف‌ها و تحلیل‌ها را ارزیابی می‌کند و به دو پرسش این پژوهش پاسخ می‌دهد.

۴. توصیف و تحلیل داده‌ها

۴-۱ فرانش بینافردی و مؤلفه وجه

پاسخ به اولین سوال این پژوهش "وجه در زبان فارسی در قالب انگاره دستور نقش‌گرایی چه جنبه‌هایی از معنی بینافردی نهفته در بند را در متون داستانی برای خواننده بر عهده دارد؟" مستلزم تجزیه و تحلیل، شناسایی، یافتن و دسته‌بندی انواع وجه، کنش گفتاری (مستقیم و غیر مستقیم)، نوع نقش (عرضه و تقاضا)، نوع محصول (اطلاعات، کالا و خدمات) بود. بنابر این ابتدا بر اساس ساختار وجه تک تک بندهای این شش داستان شناسایی و دسته‌بندی شدند و سپس درصد فراوانی هر وجه به تفکیک هر داستان محاسبه و به صورت آمار کمی درآمد و نهایتاً نتایج نهایی در جدول ۴-۱ خلاصه و ارائه گردید.

جدول ۴-۱ خلاصه انواع وجه به همراه درصد فراوانی آن‌ها

شماره ردیف	انواع وجه	شهری چون بهشت	سه قطره خون	سمنوپزان	عروسک چینی من	آینه	دو روز	میانگین درصد
۱	خبری	۸۰٪/۵	۸۹٪/۲۵	۷۷٪	۶۵٪/۵	۷۴٪/۲۵	۸۴٪	۷۸٪/۵
۲	التزامی	۹٪	۷٪/۲۵	۱۳٪/۷۵	۱۵٪/۵	۱۵٪/۷۵	۷٪/۲۵	۱۱٪/۵

۳	پرسشی	۶٪/۲۵	۳٪	۵٪/۲۵	۷٪	۸٪/۷۵	۶٪/۲۵	۶٪
۴	امری	۴٪/۲۵	۷.۵٪	۴٪	۱۲٪	۱٪/۲۵	۲٪/۵	۴٪

بررسی جدول (۱-۴) نشان می‌دهد که وجه خبری در همه داستان‌های مذکور با میانگین ۷۸/۵٪ رتبه اول را دارد. برعکس، وجه امری با میانگین ۴٪ رتبه آخر را دارد. وجه التزامی بعد از وجه خبری با میانگین ۱۱/۵٪ رتبه دوم را به خود اختصاص داده است. وجه پرسشی بعد از وجه خبری و التزامی با میانگین ۶٪ رتبه سوم را بخود اختصاص داده است. به نمونه‌هایی از وجه خبری که در آن نقش نویسنده: عرضه‌کننده، نقش خواننده: متقاضی و نوع محصول: اطلاعات است، توجه نمایید:

(۱) عمو ناصر گوش مهری بلاگرفته رو کشید. (معنی بینافردی و پیام بیش از صورت زبانی: اطمینان از وقوع فعل در گذشته و حاکی از نوعی عصبانیت راوی با مهری، واژه "بلاگرفته" فضای گفتمانی را تعاملی می‌کند و زمینه را برای ادامه گفتگو باز می‌گذارد و به نوعی خورده حساب قبلی راوی با مهری را نشان می‌دهد.) عروسک چینی من (۲) کوچه را طی کرد. سوار اتوبوس شد. (معنی بینافردی و پیام بیش از صورت زبانی: اطمینان از وقوع فعل و اینکه مرد به طرف مقصدی در حرکت است. عبارت "سوار اتوبوس شدن" حاکی از دور بودن مقصد و عمومی بودن وسیله نقلیه نشانه وضعیت ضعیف اقتصادی فرد است) آینه

(۳) شوهرم بعد از ماه‌ها از سفر برگشت. (معنی بینافردی و پیام بیش از صورت زبانی: اطمینان از وقوع فعل و انتظار طولانی برای بازگشت شوهر. واژه‌های "شوهر، بعد از ماه‌ها و سفر" به خواننده می‌گوید زن از خلا نبودن شوهر در خانه و نیاز روحی و روانی او به وی و نگرانی‌هایش در این مدت طولانی رنج می‌برده و حالا بعد از این همه انتظار برگشته است. بعلاوه این واژه‌ها یک فضای تعاملی گفتمانی را برای بیان درد دل‌های زن باز می‌کند.) دو روز بسامد بالای وجه خبری با توجه به معانی تعاملی و بیش از صورت زبانی خلق شده در داستان‌های فوق بیانگر این است که این نویسندگان می‌خواهند اطلاعات موثق خود را به خوانندگان منتقل کنند و از خوانندگان که متقاضی آن اطلاعات هستند می‌خواهند با آن‌ها از لحاظ فکری همراه شوند و کاری نیز در آن راستا بکنند. در واقع نویسندگان فوق با دادن اطلاعات، اهداف خود را که بعضاً ایدئولوژیک نیز هستند به خواننده منتقل کند و آن‌ها را به تغییر فکر و انجام کار ترغیب می‌کنند. در داستان شهری چون بهشت که اکثر شخصیت‌های اصلی داستان را زنان تشکیل می‌دهند، نویسنده در یک رویداد تعاملی و بینافردی بطور غالب از وجه خبری بعنوان یک راهبرد استفاده می‌کند تا با تعریف زندگی کنیز سیاهی بنام مهرانگیز به محرومیت زنان از حقوق فردی و اجتماعی، ظلم‌هایی که به آن‌ها می‌شود و توسل آنان به سحر و طلسم و جادو خرافات برای رفع مشکلاتشان که حل نمی‌شود و دستیابی به آرزوهایشان که برآورده نمی‌گردد پردازد و هدفش از دادن این همه اطلاعات این است که خواننده با وی هم عقیده شود و تغییر فکر دهد تا بتواند با راه حل‌های منطقی از محرومیت خارج شود و دستیابی به آرزوهایش ممکن گردد.

در داستان آینه نیز نویسنده در یک رویداد تعاملی و بینافردی با به کارگیری وجه خبری بعنوان یک راهبرد، اطلاعاتی در مورد شخصیت اصلی داستان می‌دهد. او را مردی تنها معرفی می‌کند که یک رویداد تاریخی (تعویض شناسنامه) بعد از آخرین رای دادن سیزده سال پیش، او را متوجه می‌کند که شناسنامه اش (هویتش) را گم کرده است و تلاش می‌کند تا آن را بیابد اما تلاش‌هایش برای یافتن شناسنامه به نتیجه نمی‌رسد و سرانجام یک شناسنامه جعلی کم ارزش برای خودش دست و پا می‌کند و آن شناسنامه نیز دردی از او دوا نمی‌کند. هدف نویسنده از دادن این اطلاعات اینست که به خواننده القا می‌کند که حفظ هویت برای فعالیت اجتماعی و سیاسی یک اصل است و ازدست دادن آن و یا داشتن یک هویت جعلی مساوی است با عدم وجود. پس او خواننده را ترغیب می‌کند حرف او را بپذیرد و هویتش را حفظ کند.

در داستان سمنوپزان نویسنده در یک رویداد تعاملی و بینافردی با استفاده زیاد از راهبرد وجه خبری به بیان یک باور دینی پختن سمنو در یک مناسبت دینی ایام فاطمیه در یک خانواده مذهبی برای رفع مشکلات خانواده می‌پردازد.

هدف وی از بیان داستان ارائه مشکلات خانواده ها، حقوق فردی و اجتماعی پایمال شده زنان و متوسل شدن آن‌ها به نذر و نیاز و طلسم و جادو و سحر برای رهایی از مشکلات ایشان که نتیجه ای جز بدتر شدن وضعیت آنها ندارد می باشد. بعلاوه نویسنده خواننده را ترغیب می کند که فکرش را تغییر دهد و دنبال راه حل های منطقی باشد.

در داستان سه قطره خون نویسنده در یک رویداد تعاملی و بینافردی به روایت زندگی شخصی بنام میزا احمد خان از زبان خودش که دیوانه بوده و اکنون بهبودی یافته است با استفاده حداکثری از وجه خبری ابتدایه دادن اطلاعات به خواننده با توصیف اتفاقات در دیوانه خانه و سپس به توصیف وضعیت گذشته راوی برای دادن یک سابقه ذهنی از وی به خواننده که به نوعی تکرار اتفاقات در دیوانه خانه است و حکایت از ذهن روان پریش راوی دارد می پردازد. بدین ترتیب، نویسنده این فکر را به خواننده القا می کند که علارغم عدم اتفاق نظر در مورد قاتل و منشا خون ریخته شده، آنچه مسلم است و حقیقت دارد سه قطره خون بی گناهی است که به خاطر عشق بر زمین ریخته شده است و اینکه حقیقت هرگز از بین رفتنی نیست و از خواننده می خواهد که همواره حقیقت را بیابد و بر ملا کند.

در داستان دو روز نویسنده در یک رویداد تعاملی و بینا فردی با استفاده حداکثری از وجه خبری بعنوان یک راهبرد اطلاعاتی را در مورد زنی می دهد که شوهرش پس از ماه ها از سفر کاری برگشته و در کنار خانواده قرار گرفته است اما این بار بعد از سیزده سال شوهر رفتاری و گفتاری کاملاً متفاوت از دفعات قبل یعنی رفتاری محبت آمیز و گفتاری دلنشین با همسرش از خود نشان می دهد. هدف نویسنده از دادن اطلاعات به خواننده این است که او را متوجه بی مهری مردان نسبت به زنان و نادیده گرفتن حقوق آنها در متن زندگی بکند و اینکه زنان تشنه حرف و سخن، رفتار و نگاه محبت آمیز هستند و بدینوسیله خواننده را ترغیب می کند که نگاهش را نسبت به زنان تغییر دهد و کاری بکند.

در داستان عروسک چینی من نویسنده در یک رویداد تعاملی و بینافردی با بکارگیری وجه خبری بعنوان یک راهبرد به بیان ناراحتی های روحی، روانی و عاطفی خانواده ای از زبان کودکی در حال بازی با عروسکش که از حقوق انسانی و مدنی اش به بخاطر زندانی شدن پدر محروم شده است و امکان استیفای این حقوق از سوی خانواده وجود ندارد می پردازد و از خواننده همراه می خواهد تا در تحقق این حقوق گامی بردارد. معانی بیش از صورت زبانی فوق حاصل موضوعات مطرح شده در قالب رویدادها و وقایع در شش متن داستانی بررسی شده با استفاده از راهبرد وجه خبری است که با چکش خواری وجه پرسشی، التزامی و امری که در پی خواهد آمد بصورت یک پیام و ایدئولوژی در هر داستان متجلی شده است.

بعد از وجه خبری، وجه التزامی با میانگین ۱۱/۵٪ دومین جایگاه را از لحاظ درصد فراوانی در متون داستانی دارند. وجه التزامی همانند وجه خبری برای دادن اطلاعات مورد استفاده قرار می گیرد ولی نویسنده زمانی از این وجه استفاده می کند که بخواهد عدم اطمینان از وقوع فعل را بیان کند. داده های این بخش و نمونه های زیر در راستای پاسخ به پرسش اول این پژوهش می باشد. (بند های التزامی با علامت ابرو مشخص شده اند):

۴) ننه از اون روز تا حالا آرزوی همه ی سیاها اینست که { یکی بیاد، ببردشون } . (معنی بینافردی و پیام بیش از صورت زبانی: تردید گوینده از وقوع فعل. واژه " آرزو " حکایت از بعید بودن وقوع فعل در وجه التزامی است و واژه " یکی " تلویحا به معنی آن است که " آن یکی " می تواند شخص خواننده باشد. (شهری چون بهشت)

۵) { تا برای تمام عمرش یک بار برود پای صندوق رای و شناسنامه اش را نشان دهد تا روی یکی از صفحات آن مهر زده بشود. } (معنی بینافردی و پیام بیش از صورت زبانی: عدم اطمینان از وقوع فعل. واژه صندوق رای، مفهوم سیاست و سرنوشت و واژه شناسنامه مفهوم هویت را منتقل می کند و در نتیجه گره خوردن سرنوشت و هویت انسان را نشان می دهد. و واژه مهر زدن حاکی از شرکت فعال در سرنوشت و رقم زدن آن را دارد. (آینه)

بندهای التزامی فوق یا انجام کاری را وعده می دهند یا آرزویی را بیان می کنند یا قصد انجام کاری را دارند که معلوم نیست محقق شود. همین تردید در وقوع فعل یک زمینه تعاملی و فضای گفتمانی میان نویسنده و خواننده ایجاد

می‌کند که هدفش همراهی، تحریک و ترغیب خواننده به بررسی بیشتر موضوع و رسیدن به قطعیت در موضوع و تلاش برای تسریع در تحقق یک آرزو، هدف، فکر یا یک فعل باشد. در مثال ۴ نویسنده از خواننده می‌خواهد که کاری کند تا تحقق این آرزو نزدیک و ممکن شود.

وجه پرسشی با میانگین ۶٪ سومین جایگاه را از لحاظ درصد فراوانی دارد. معنی تعاملی و بیش از صورت زبانی وجه پرسشی تقاضا برای دریافت اطلاعات است. وجه پرسشی به لحاظ تعاملی یک رابطه تعاملی دو طرفه میان گوینده و شنونده ایجاد می‌کند که در این رابطه تعاملی وجه پرسشی برای مبادله اطلاعات مورد استفاده قرار می‌گیرد. به این ترتیب، این وجه کامل‌ترین صورت تعاملی و بینافردی در یک بافت گفتمانی برای مبادله اطلاعات به حساب می‌آید. نتایج حاصل از بررسی داده‌ها و نمونه‌های ارائه شده در زیر در راستای پاسخ به پرسش اول این پژوهش می‌باشد:

۶) مصر شط داره؟ (معنی بینافردی و پیام بیش از صورت زبانی: تقاضا برای اطلاعات از مخاطب با سوال قطبی. گوینده نمی‌داند اطلاعاتی که دارد درست است یا خیر. بعلاوه گوینده انتظار دارد شنونده با او همراهی کند زیرا در یک تعامل طبیعی شنونده نقش مکمل را دارد.) شهری چون بهشت

۷) چه طوری آقایی سیاه رو از مصر آوردن؟ (معنی بینافردی و پیام بیش از صورت زبانی: تقاضا برای اطلاعات از مخاطب با استفاده از سوال محتوایی. در اینجا گوینده می‌خواهد خلاء اطلاعاتی اش را کامل کند و بداند آدم‌های سیاه و بدبخت مثل خودش یعنی کنیزها و نوکرها را به چه طریقی از این همه راه دور به اینجا آورده‌اند.) شهری چون بهشت

۸) آیا من ناخوش بوده‌ام؟ (معنای بینافردی و پیام بیش از صورت زبانی: تقاضای نویسنده از خواننده برای تایید یا تکذیب اطلاعات. نویسنده خواننده را از اول داستان با این فکر درگیر می‌کند که آیا راوی داستان واقعا بیمار بوده است و جواب را به عهده خواننده می‌گذارد و او را در تعامل با خود تا پایان داستان نگه می‌دارد.) سه قطره خون

۹) دیگر به کجا و چه کسی می‌توان مراجعه کرد؟ (معنی بینافردی و بیش از صورت زبانی: تقاضای نویسنده از خواننده برای پاسخ به این سوال محتوایی و تکمیل اطلاعاتی که گوینده از یافتن جواب آن عاجز است باعث می‌شود تا خواننده تا پایان داستان برای یافتن جواب با نویسنده همچنان در تعامل باشد.) آینه

در دو سوال ۶ و ۸ که از نوع سوالات قطبی است گوینده با ایجاد یک رابطه تعاملی و بینافردی می‌خواهد که شنونده اطلاعات ارائه شده را تایید یا تکذیب کند و به این ترتیب هر دو نفر به یک توافق قطعی برای ادامه کار دست یابند و در سوال ۷ گوینده با مطرح کردن سوالات محتوایی و پاسخ به آن قصد دارد خلاء اطلاعاتی خواننده را تکمیل کند. بعلاوه گاهی اوقات نویسنده بعضی از سوالاتی را که مطرح نموده به عمد بدون پاسخ گذاشته است تا خواننده را به فکر و تعامل با خود وادار کند و برای یافتن جواب ذهن او را تا پایان داستان در گیر کند، مانند سوال ۸ و ۹.

جایگاه چهارم متعلق به وجه امری با میانگین ۴٪ است. معنی بیش از صورت زبانی، بینافردی و تعاملی وجه امری تقاضای کالا و خدمات است که با استفاده از صورت امر و فرمان و با توجه به جایگاه عاملان سخن در بافت گفتمانی با درجات مختلفی از شدت و ضعف بیان می‌شود و گوینده، شنونده را وادار می‌کند تا کاری را که او می‌خواهد انجام دهد و یا عرضه کالا و خدمات است که به صورت درجات مختلفی از پیشنهاد و تمایل بازنمایی می‌شود. نویسنده زمانی وجه امری را بر می‌گزیند که علاوه بر معانی بینافردی نقش تقاضا و عرضه و نوع محصول که کالا و خدمات است بخواهد معانی بیش از صورت زبانی جایگاه بالا دستی و پایین دستی یا میزان نزدیکی یا دوری و یا آشنایی و نا آشنایی و یا رسمی یا غیر رسمی بودن رابطه میان عاملان سخن را در قالب شخصیت‌های داستان به خواننده منتقل کند. داده‌های این بخش و نمونه‌های زیر در راستای پاسخ به پرسش اول این پژوهش است:

۱۰) مادر علی: «مهرانگیز، جل و پلاست رو جمع کن و بیا از این خونه برو، نون خور زیادی نمی‌خواهیم.» (جایگاه اجتماعی: مادر علی خانم خانه، فرادست، فرمان ده و متقاضی و مهرانگیز کنیز خانه، فرودست فرمان

بر و پیرو. وجه امری بکار رفته صریح و مستقیم و متناسب با معنی بینافردی در محیطی آشنا و غیر رسمی است. شهری چون بهشت

(۱۱) اگر زحمتی نیست بگرد و شناسنامه ای برایم پیدا کن که صاحبش مرده باشد. (جایگاه اجتماعی: گوینده ارباب رجوعی که رشوه داده است، شنونده بایگانی که رشوه گرفته است. فضای گفتمانی: دکانی که در آن انواع و اقسام شناسنامه های باطله و مفقودی وجود دارد. نوع امر: امر غیر مستقیم مودبانه و در عین حال آمرانه. نوع نقش: تقاضا. واژگان- دستور بکار رفته با استفاده از عبارت "اگر زحمتی نیست" نشان دهنده در خواست غیر مستقیم، مودبانه، و فعل بگرد و پیدا کن بجای بگردید و پیدا کنید متناسب با جایگاه، فاصله اجتماعی، فضای گفتمانی و معنی بینافردی در بافت گفتمانی است. آینه

نتایج بدست آمده از توصیف و تحلیل داده ها و نمونه های ارائه شده در بخش وجه نشان می دهد که بخش زیادی از معانی پنهان بینافردی، تعاملی و بیش از صورت زبانی یعنی مبادله اطلاعات با اطمینان از طریق ساختار وجه خبری و پرسشی و مبادله اطلاعات با عدم اطمینان با وجه التزامی و واژگان متناسب با آن و عرضه و تقاضای کالا و خدمات با استفاده از وجه امری و واژگان متناسب با آن و دیگر معانی تعاملی، متنوع و مهم وجه امری شامل جایگاه فرادست و فرودست و میزبان صمیمیت و آشنایی و میزبان رسمی بودن عاملان سخن، از جمله معانی بینافردی پنهانی هستند که به خواننده منتقل می شود. این نتایج پاسخ پرسش اول این پژوهش را نشان می دهند.

بررسی دقیق تر متون نشان می دهد که نویسندگان همیشه تناظر یک به یک میان وجه و نقشی که ایفا می کند یا محصولی که مبادله می شود را رعایت نمی کنند و این زمانی است که نویسنده با توجه به دلایل کلامی مانند پنهان کاری، اختصار در گفتار، معانی متنوع و بیش از صورت زبانی، جایگاه و فاصله اجتماعی، ایجاد و حفظ تعامل با خواننده و غیره از یک وجه مناسب تر بجای وجه دیگر استفاده می کند تا به منظور مورد نظر خود دست یابد. به این منظور در این پژوهش توزیع فراوانی کنش های گفتاری در داستان های مورد بررسی محاسبه و نتیجه در جدول (۲-۴) ارائه شده است.

جدول ۲-۴ توزیع و درصد فراوانی کنش های گفتاری مستقیم و غیرمستقیم

شماره ردیف	کنش های گفتاری	شهری چون بهشت	سه قطره خون	سمنوپزان	عروسک چینی من	آینه	دو روز	میانگین درصد
۱	مستقیم	۱۱۶۴	۵۲۰	۷۱۷	۸۹۱	۳۱۰	۷۹	۳۶۸۱
	درصد	۹۸٪	۹۹٪	۹۷٪/۷۵	۹۹٪	۹۹٪/۵	۹۷٪/۵	۹۸٪/۵
۲	غیرمستقیم	۳۴	۵	۱۷	۵	۲	۲	۵۵
	درصد	۲٪	۱٪	۲٪/۲۵	٪۰.۵	٪۰.۵	۲٪/۵	۱٪/۵

جدول توزیع و درصد فراوانی کنش های گفتاری مستقیم و غیرمستقیم نشان می دهد که میانگین درصد توزیع فراوانی کنش های گفتاری مستقیم ۹۸/۵٪ و کنش های گفتاری غیر مستقیم ۱/۵٪ است.

(۱۲) آخه محض احتیاط می گم. (وجه: خبری، کنش: امر غیر مستقیم، نقش: تقاضا، محصول: خدمات). بند خبری بطور غیر مستقیم برای بیان یک امر و اختصار در گفتار بکار رفته است. یعنی احتیاط کن. ضرر نمی کنی. بعلاوه واژه احتیاط اشاره به نگرش محافظه کارانه گوینده دارد. معنی بیش از صورت زبانی: کار از محکم کاری عیب نمی کند. (سمنو پزان)

(۱۳) چرا هنگام عشق بازی خوابیدی؟ (وجه: پرسشی، کنش: امر غیر مستقیم، نقش: تقاضا، محصول: خدمات). بند پرسشی بطور غیر مستقیم برای بیان یک امر و اختصار در گفتار بکار رفته است. این بند به معنی "بیدار شو. حالا چه وقت خوابیدن است." بعلاوه واژه عشق بازی مفهوم توجه کامل به طرف مقابل و واژه خوابیدن مفهوم بی توجهی کامل را به خواننده القا می کند. (سه قطره خون)

نتایج حاصل از توصیف و تحلیل داده‌های آماری نشان می‌دهد که نویسنده با توجه به بافت گفتمانی گاهی به این نتیجه می‌رسد که برای بیان یک مفهوم بهتر است از یک وجه بجای وجه دیگر استفاده کند که نه تنها منتهی به ایجاد و حفظ تعامل بیشتر بلکه معانی بیش از صورت زبانی موجه تر، ملایم تر و متنوع تری را با موفقیت بیشتر به مخاطب منتقل می‌کند. به همین دلیل نویسندگان در نقاطی از متون داستانی این پژوهش از کنش‌های گفتاری غیر مستقیم استفاده کرده اند که در راستای پاسخ به پرسش اول این پژوهش نیز هست.

معانی بینافردی و بیش از صورت زبانی انواع وجه به لحاظ نوع محصول (اطلاعات، کالاها و خدمات) و نوع نقش (عرضه و تقاضا) در مبادله با هم چهار نقش بنیادی را رقم می‌زنند. آنچه که به این ساخت‌های واژ-دستوری بها می‌دهد همین نقش‌ها و محصولاتی هستند که از طریق وجه‌ها مبادله می‌شوند. به همین منظور عناصر تشکیل دهنده این وجوه در این پژوهش بررسی شده‌اند. جدول ۴-۳ توزیع فراوانی و درصد هر عنصر را نشان می‌دهد.

جدول ۴-۳ توزیع فراوانی و درصد فراوانی نوع محصول و نوع نقش در مبادله

ماهیت مبادله	داده‌های آماری	شهری چون بهشت	سه قطره خون	سمنوپزان	عروسک چینی من	آینه	دو روز	میانگین درصد
نوع محصول	اطلاعات	۱۱۳۲	۵۲۳	۶۹۰	۷۹۲	۳۰۹	۸۰	۳۵۲۶
	درصد	۹۵/۲۵	۹۹/۷۵	۹۴٪	۸۸/۷۵	۹۹٪	۹۸/۷۵	۹۴/۷۵
خدمات و کالاها	فراوانی	۵۶	۲	۴۴	۱۰۴	۳	۱	۲۱۰
	درصد	۴/۷۵	٪۰.۲۵	۶٪	۱۱/۷۵	۱٪	۱٪/۲۵	۵٪/۷۵
نوع نقش	عرضه	۱۰۷۷	۵۱۱	۶۶۳	۷۴۵	۲۸۰	۷۶	۳۳۵۲
	درصد	۹۰/۷۵	۹۷/۲۵	۹۰/۲۵	۸۳٪	۸۹/۷۵	۹۴٪	۸۹٪
	تقاضا	۱۱۱	۱۴	۷۱	۱۵۱	۳۲	۵	۳۸۴
درصد	۹/۲۵	۲/۷۵	۹/۷۵	۱۷٪	۱۰/۲۵	۶٪	۱۱٪	

بررسی جدول ۴-۳ نشان می‌دهد که میانگین درصد فراوانی اطلاعات و کالا و خدمات به لحاظ نوع محصول در مبادله به ترتیب ۹۴/۷۵٪ و ۵/۷۵٪ است. در بخش نوع نقش جدول ۴-۳ نشان می‌دهد که توزیع و درصد فراوانی عرضه و تقاضا به لحاظ نوع نقش در مبادله به ترتیب ۸۹٪ و ۱۱٪ است. به نمونه‌های زیر در این زمینه توجه کنید: (۱۴) تو دیگه چرا سر کوفت می‌زنی؟ (نوع وجه: پرسشی، کنش: امر غیر مستقیم، نقش: تقاضا، محصول: خدمات) سمنوپزان

(۱۵) مامان می‌گه می‌یاد. (نوع وجه: خبری، کنش: مستقیم، نقش: عرضه، محصول: اطلاعات) عروسک چینی من
 (۱۶) آیا ناخوش بوده‌ام؟ (نوع وجه: پرسشی، کنش: مستقیم، نقش: تقاضا، محصول: اطلاعات) سه قطره خون
 (۱۷) وردار بزارش رو چشم. (نوع وجه: امری، کنش: مستقیم، نقش: تقاضا، محصول: خدمات) شهری چون بهشت
 نتایج حاصل از داده‌های آماری و تحلیل آن‌ها در این بخش نشان می‌دهد که نوع محصول مبادله شده میان نویسنده و خواننده در اکثر موارد اطلاعات است که این خود دلیل محکمی مبنی بر اطلاعی بودن و تعاملی بودن این متون داستانی است. بعلاوه در بخشی از این متون داستانی گوینده شنونده را وادار می‌کند تا کالا و خدماتی را مبادله کند که نشان دهنده قدرت برتر و جایگاه فرادست و فاصله اجتماعی شخصیت‌های داستان می‌باشد. گاهی اوقات گوینده پیشنهاد انجام کاری را به شنونده می‌دهد که نشان دهنده قدرت مساوی، جایگاه و فاصله اجتماعی برابر شخصیت‌های داستان است. به لحاظ نوع نقش نیز در اکثر موارد ۸۹٪ از نقش عرضه و در موارد لزوم از نقش تقاضا ۱۱٪ استفاده کرده است. نقش عرضه نشان دهنده برتری گوینده در ارائه اطلاعات و خدمات و نقش تقاضا نشان دهنده نیاز گوینده به اطلاعات و کالا و خدمات است. این گزینش‌های درست واژگان- دستور منتهی به ایجاد معانی متنوع و مهم بینافردی نهفته‌ای در متون داستانی شده‌اند که بیش از صورت زبانی هستند و به ایجاد و حفظ تعامل در متون

میان نویسنده و خواننده کمک کرده اند تا در نهایت پیام این متون به خواننده منتقل شود. این نتایج در راستای پاسخ به پرسش اول این تحقیق می باشد.

۲-۴ جنسیت و مؤلفه وجه

در چارچوب دستور نقش‌گرا منابع دستوری برای تجزیه و تحلیل بندها از منظر جنسیت در این پژوهش وجه در فرانش بینافردی است به همین منظور برای پاسخ به پرسش دوم این تحقیق مقایسه‌ای میان میانگین درصد فراوانی هر یک از عناصر وجه شامل انواع وجه، کنش‌های گفتاری، نوع نقش و نوع محصول در شش متن داستانی میان دو جنسیت صورت گرفته است و نتایج حاصل در جدول‌های زیر ارائه شده است. جدول ۵-۴ مقایسه جنسیتی انواع وجه را نشان می دهد.

جدول ۵-۴ مقایسه جنسیتی میانگین درصد فراوانی انواع وجه

شماره ردیف	انواع وجه	میانگین مردان	میانگین زنان
۱	وجه خبری	۷۶٪/۵	۸۲٪/۲۵
۲	وجه التزامی	۱۳٪	۸٪/۲۵
۳	وجه پرسشی	۶٪	۶٪/۲۵
۴	امری	۴٪/۵	۳٪/۲۵

جدول ۵-۴ نشان می دهد که میانگین استفاده نویسندگان زن از وجه خبری با فراوانی ۸۲٪/۲۵ بالاتر از میانگین استفاده نویسندگان مرد با فراوانی ۷۶٪/۵ است. اما در وجه التزامی میانگین استفاده نویسندگان مرد با فراوانی ۱۳٪ بالاتر از میانگین استفاده نویسندگان زن با فراوانی ۸٪/۲۵ است. در وجه پرسشی میانگین استفاده نویسندگان زن با فراوانی ۶٪/۲۵ بالاتر از میانگین استفاده نویسندگان مرد با فراوانی ۶٪ است. در وجه امری میانگین استفاده نویسندگان مرد با فراوانی ۴٪/۵ بالاتر از میانگین استفاده نویسندگان زن با فراوانی ۳٪/۲۵ است.

این آمار نشان می دهد که از لحاظ وجه خبری نویسندگان زن به نسبت نویسندگان مرد اطلاعات بیشتری را با قطعیت و اطمینان و با جزئیات بیشتر و مفصل تر در اختیار خوانندگان قرار داده‌اند و تلاش بیشتری برای همراه کردن خواننده با خود نموده‌اند. نویسندگان مرد با بکارگیری میزانی بالاتری از وجه التزامی نسبت به نویسندگان زن عدم اطمینان بیشتری را در رابطه با وقوع فعل به خواننده منتقل کرده‌اند. همین طور استفاده بیشتر نویسندگان مرد از وجه امری حکایت از جایگاه بالادستی نویسندگان مرد نسبت به مخاطب را دارد که این دیدگاه از طریق به کارگیری وجه امری که یک رفتار زبانی است نشان داده می شود. در زمینه تقاضا برای اطلاعات یعنی استفاده از وجه پرسشی رفتار زبانی نسبتاً نزدیکی در دو جنسیت مشاهده می شود و این به منزله این است که هر دو جنسیت به میزان نسبتاً نزدیکی نظر مخاطب را جویا شده‌اند. بدین ترتیب نتایج بدست آمده پاسخ پرسش دوم را در رابطه با انواع وجه نشان می دهد. کنش‌های گفتاری با توجه به تناظر ساختار دستوری و نقش به دو دسته کنش‌های گفتاری مستقیم و غیر مستقیم تقسیم می شوند. جدول ۶-۴ زیر میانگین درصد فراوانی استفاده از این دو دسته را به لحاظ جنسیتی نشان می دهد.

جدول ۶-۴ مقایسه جنسیتی میانگین درصد فراوانی کنش‌های گفتاری

شماره ردیف	نوع کنش گفتاری	میانگین مردان	میانگین زنان
۱	مستقیم	۲۴۳۸	۱۲۴۳
	درصد	۹۸٪/۷۵	۹۸٪
۲	غیر مستقیم	۲۹	۲۶
	درصد	۱٪/۲۵	۲٪

جدول ۶-۴ نشان می‌دهد که میانگین استفاده نویسندگان مرد از کنش گفتاری مستقیم ۹۸/۷۵٪ و کنش گفتاری غیرمستقیم ۱/۲۵٪ است. اما میانگین استفاده نویسندگان زن از کنش گفتاری مستقیم ۹۸٪ و کنش گفتاری غیرمستقیم ۲٪ است. این آمار تغییر قابل ملاحظه‌ای را با توجه به این متغیر در میان نویسندگان زن و مرد نشان نمی‌دهد. بدین ترتیب پاسخ پرسش دوم در رابطه با کنش‌های گفتاری نیز معلوم می‌شود. نویسندگان دو جنسیت با استفاده از انواع وجه در مبادله چهار نقش گفتاری نهفته در آن‌ها را در متون داستانی بکار گرفته‌اند که به مدد دستور فرانش بینافردی بر ملا شده است. جدول زیر مقایسه جنسیتی این چهار نقش گفتاری میان نویسندگان زن و مرد را نشان می‌دهد.

جدول ۷-۴ توزیع فراوانی و درصد فراوانی نوع محصول و نوع نقش در مبادله

مبادله		داده‌های آماری	میانگین مردان	میانگین زنان
نوع محصول	اطلاعات	فراوانی	۲۳۱۴	۱۲۱۲
	درصد		۹۳٪/۷۵	۹۵٪/۵
خدمات و کالاها	فراوانی	فراوانی	۱۵۴	۵۷
	درصد		۶٪/۲۵	۴٪/۵
نوع نقش	عرضه	فراوانی	۲۱۹۹	۱۱۵۳
		درصد	۸۹٪/۲۵	۹۰٪/۷۵
	تقاضا	فراوانی	۲۶۸	۱۱۶
		درصد	۱۰٪/۷۵	۹٪/۲۵

جدول ۷-۴ نشان می‌دهد که میانگین استفاده نویسندگان زن از محصول اطلاعات با فراوانی ۹۵/۵٪ بالاتر از میانگین استفاده نویسندگان مرد از همین محصول با فراوانی ۹۳/۷۵٪ در مبادله است. برعکس میانگین استفاده نویسندگان مرد از محصول کالا و خدمات با درصد فراوانی ۶/۲۵٪ بالاتر از میانگین استفاده نویسندگان زن از همین محصول با فراوانی ۴/۵٪ در مبادله است. در رابطه با نوع نقش در مبادله میانگین استفاده نویسندگان زن از نقش عرضه با فراوانی ۹۰/۷۵٪ بالاتر از میانگین استفاده نویسندگان مرد از همین نقش با فراوانی ۸۹/۲۵٪ است. در مقابل میانگین استفاده نویسندگان مرد از نقش تقاضا با فراوانی ۱۰/۷۵٪ بالاتر از میانگین استفاده نویسندگان زن از همین نقش با فراوانی ۹/۲۵٪ است. این آمار تغییر قابل ملاحظه‌ای را از لحاظ نوع محصول و نوع نقش میان رفتار زبانی دو جنسیت نشان نمی‌دهد و در نتیجه پاسخ پرسش دوم این پژوهش در رابطه با نوع نقش و نوع محصول روشن می‌شود.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

تحقیقات صورت گرفته در زمینه فرانش بینافردی در بخش وجه نشان داد که از وجه خبری بیش از سایر وجوه استفاده شده است و تناظر یک به یک میان ساختار وجه و نقش آن وجود ندارد. با وجود این اکثر تحقیقات مذکور جنبه‌های تعاملی و معانی بیش از صورت زبانی را مورد توجه قرار نداند. بعلاوه تحقیقات صورت گرفته از لحاظ روش، موضوع، میزان گستردگی متغیرها و پیکره، پرسش‌ها و نتایج تحقیق با پژوهش حاضر تفاوت داشت. آنچه در تحقیق فعلی حائز اهمیت بود معانی بینافردی و پیام بیش از صورت زبانی است که از طریق متغیر وجه با صورت‌های زبانی مختلف به خواننده منتقل می‌شود. همینطور تحقیق حاضر نقش جنسیت در خلق متون داستانی را مورد بررسی قرار داده است که در تحقیقات پیشین مغفول بوده است.

توصیف و تحلیل داده‌های آماری در بخش وجه نشان می‌دهد که در این شش متن داستانی وجه غالب با میانگین ۷۸/۵٪، وجه خبری است. نویسندگان این متون داستانی از وجه خبری برای ایجاد و حفظ تعامل بینافردی، عرضه اطلاعات، پیام بیش از صورت زبانی و پر کردن خلا اطلاعاتی و هدایت خوانندگان به صورت مستقیم و غیر مستقیم به سوی معنا و پیام نانوشته و ترغیب آنها به انجام کار استفاده کرده‌اند. استفاده از کنش‌های گفتاری مستقیم بیشتر

برای ایجاد زمینه مشترک میان نویسنده و خواننده و طرح موضوعات اجتماعی مانند ازدواج، نازایی، هوو، مرگ، محرومیت زنان از حقوق فردی و اجتماعی، اختلافات زن و شوهری، بی‌مهری، آزادی بیان، قلم و اندیشه، بی‌هویتی، مشکلات روانی، حبس و زندان و غیره و متوسل شدن به نذر و نیاز، طلسم و سحر و جادو و دیگر خرافات برای حل مشکلات در قالب رویدادها و وقایعی که مردم در زندگی روزمره‌شان تجربه کرده‌اند و نشان دادن تاثیر آنها در زندگی‌شان مورد استفاده قرار گرفته است. بکارگیری کنش‌های گفتاری غیر مستقیم نشان می‌دهد که عوامل گفتمانی مانند جایگاه عاملان سخن، فاصله اجتماعی، میزان آشنایی و معانی مورد نظر گوینده و غیره برای ایجاد و حفظ تعامل، انتقال معنا و پیام بیش از صورت زبانی با موفقیت بیشتر به خواننده، متقاعد و همراه کردن او با خود، گذاشتن تاثیر لازم را بر او و ترغیب او به انجام کار در آن راستا دخیل بوده است.

نویسندگان متون داستانی بجای وجه خبری از وجه التزامی با ۱۱/۵٪ بطور نشاندار برای عرضه اطلاعات با شک و تردید در جاهایی که از وقوع فعل مطمئن نبوده‌اند یا وقوع آن را بعید می‌دانسته‌اند مانند آرزوهای دور و نزدیک و یا می‌خواسته‌اند پاره‌ای از باورهای عمومی مانند سحر و جادو و طلسم و باورهای غلط دینی را که پایه و اساس درستی ندارند مورد تردید قرار دهند و خواننده را به تجدید نظر در افکار خود وادار کنند استفاده کرده‌اند. همچنین نویسندگان این متون داستانی در سطحی بسیار محدودتر و نشاندارتر در ۶٪ موارد برای ایجاد تعامل بینافردی و دو سویه میان خود و مخاطب و به چالش کشیدن مخاطب و درخواست چیزی از او از وجه پرسشی استفاده کرده‌اند. با پاسخ سوالات بطور مستقیم یا غیر مستقیم و گاهی با جواب ندادن به پرسش نه تنها اهمیت اطلاعات را با طرح سوال به خواننده گوشزد کرده‌اند بلکه آنها را به موضوعاتی بحث‌انگیز و ایدئولوژیک تبدیل کرده‌اند. وجه امری با ۶٪ در این متون داستانی کمترین بسامد و در نتیجه نشاندارترین وجه بوده است. نویسندگان این متون داستانی برای بیان معنی بینافردی و پیام بیش از صورت زبانی در عرضه و تقاضای کالا و خدمات و نشان دادن جایگاه قدرت و فاصله اجتماعی عاملان سخن و میزان صمیمیت و رسمی بودن آن‌ها در بافت گفتمانی خانواده و اجتماع از وجه امری بصورت مستقیم و یا غیر مستقیم استفاده کرده‌اند. در مجموع توصیف‌های آماری و تحلیل‌های صورت گرفته نشان می‌دهند که نویسندگان برای ایجاد و حفظ تعامل با خواننده و هدایت او به سوی پیام بیش از صورت زبانی و معنای نانوشته در متون داستانی از این وجه بهره‌گرفته‌اند که در راستای پاسخ به پرسش اول این پژوهش است.

در بخش جنسیت با مقایسه داده‌های آماری و تحلیل انواع وجه معلوم شد که نویسندگان زن بیشتر از وجه خبری با میانگین ۸۲/۵٪ در برابر ۷۶/۵٪ و وجه پرسشی با میانگین ۶/۲۵٪ در برابر ۶٪ در عرضه و تقاضای اطلاعات و پرکردن خلا اطلاعاتی و ایجاد یک رابطه تعاملی بینافردی و انتقال پیام بیش از صورت زبانی بصورت مستقیم و غیر مستقیم به خواننده بهره‌برده‌اند و برعکس نویسندگان مرد بیشتر از وجه التزامی با میانگین ۱۳٪ در برابر ۸/۲۵٪ در عرضه اطلاعات با شک و تردید و وجه امری با میانگین ۴/۵٪ در برابر ۳/۲۵٪ برای عرضه و تقاضای کالا و خدمات و نشان دادن جایگاه و فاصله اجتماعی و میزان صمیمیت عاملان سخن استفاده کرده‌اند. این داده‌ها حاکی از آن است که در بخش وجه تفاوت قابل ملاحظه‌ای در بکارگیری وجه خبری و التزامی میان نویسندگان زن و مرد مشاهده می‌شود اما این تفاوت در وجه امری و پرسشی زیاد نیست. به این ترتیب نتایج بدست آمده از مقایسه عناصر وجه میان دو جنسیت پاسخ پرسش دوم تحقیق را نشان می‌دهد.

منابع

آقا گل زاده، فردوس؛ *روش تحقیق در زبان و زبان‌شناسی (نظری و عملی)*. تهران: انتشارات روش‌شناسان و جامعه‌شناسان، ۱۳۹۵.

آل احمد، جلال؛ *زن زیاد می‌داند*. تهران: شرکت گهبد، ۱۳۸۵.

دانشور، سیمین؛ *شهری چون بهشت*. تهران: انتشارات خوارزمی، ۱۳۴۰.

دبیر مقدم، محمد؛ *زبان‌شناسی نظری: پیدایش و تکوین دستور زایشی*. تهران: انتشارات سمت، ۱۳۹۵.

- رضویان، حسین و شیوا احمدی؛ *نگاهی به نقش جنسیت نویسنده در ارائه جزئیات در داستان براساس دستور نقش گرا*. دو ماهنامه جستارهای زبانی. دوره ۶، شماره ۶ (پیاپی ۳۴) ویژه نامه پاییز ۱۳۹۵، صص ۳۷۰ - ۳۴۳.
- سراج، سید علی؛ *مطالعه دستور نقش گرای هلییدی در ده رمان از ده داستان نویس زن ایرانی*. فصلنامه تخصصی مطالعات داستانی. سال دوم. زمستان ۹۲.
- صفوی، کوروش؛ *از زبانشناسی به ادبیات*، (ج. اول). تهران. انتشارات سوره مهر، ۱۳۹۴.
- علایی، مریم؛ *بررسی کتاب های علوم انسانی سازمان سمت در چارچوب دستور نظام مند نقش گرای هلییدی از منظر فراتنقش متنی و بینافردی*. فصلنامه علمی-پژوهشی زبان و ادبیات فارسی، شماره ۱۷. تابستان ۱۳۸۹. صص ۲۲۸-۲۱۱.
- دولت آبادی، محمود؛ *ادبار و آینه*. تهران: انتشارات آگاه، ۱۳۸۴.
- گلشیری، محمود؛ *نیمه تاریک ماه (داستان های کوتاه)*. تهران: انتشارات نیلوفر، ۱۳۸۰.
- هدایت، صادق؛ *سه قطره خون*. تهران: انتشارات امیر کبیر، ۱۳۴۱.

References

- Ayoola, M.O.; *An interpersonal metafunction analysis of some selected political and in some Nigerian newspapers*. International Journal of Humanities and Social Sciences. Vol.3 (8), 2013, 22-43.
- Araghi, S.M. and Shayegh, K.; *Interpersonal metafunction of gender talk in ELT classrooms*. Journal of Academic and Applied studies. vol.1 (2), 2011, 25-33.
- Bustam, M.R.A.; *Discourse analysis of interpersonal metafunction in Donald Trump's speech recognizing Jerusalem as capital of Occupied Palestine*. Advances in social science, Education and Humanities Research, vol.391, 2020, 37-43.
- Halliday, M.A.K., & Mathiessen, C. M.I.M. ; *An Introduction to functional grammar* (4th ed.). New York: Edward Aronld, 2014.
- Hulu, F. (2019). *Interpersonal metafunction in Martin Luter King Jr's speech*. International Journal of systemic functional linguistics, vol.2(1), 43-46.
- Koukpossi, A.O. and Akogbeto, P.C.; *Gender issues in the lion and the jewel by Wole Sonika: Linguistic oriented analysis from from a systemic functional grammar and critical discourse analysis*. Communication and Linguistic studies, vol.1(2), 2015, 26-34.
- Lakoff, R.; *Language and woman's place*, Language in society, vol. 2, No. 1, (Apr., 1973). pp. 45-80.
- Yule, G. ; *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press, 1986.